

Dr. sc. Jasmina Tockić-Čeleš

IZAZOVI I TENDENCIJE U ODABIRU UDŽBENIKA ZA PRIMJENU U NASTAVI NJEMAČKOG JEZIKA NA OSNOVU ANALIZE SADRŽAJA PREMA LISTI KRITERIJA

Sažetak

U izradi udžbenika za njemački jezik kombinuju se sadržaji za obogaćivanja jezičkog fonda, savladavanje gramatičkih struktura kao i upoznavanje kulture te civilizacije zemalja njemačkoga govornog područja i interkulturalni sadržaji. Udžbenici prate nove, savremene i aktuelne koncepcije do kojih se došlo u jezičkim i naučnim istraživanjima na poljima psihologije obrazovanja, pedagogije, sociologije i drugih naučnih disciplina. Didaktika i metodika nastave stranih jezika pokušavaju sva ta jezička i naučna dostignuća objediniti i u stvaranju novih udžbenika. Udžbenici trebaju biti u skladu s nastavnim planovima i programima te odobreni za upotrebu u nastavi od strane Pedagoškog zavoda, ali se paralelno odobravaju dva ili više udžbenika za isti razred, tako da nastavnici trebaju sami odlučiti koji od njih da primijene za rad u nastavi. Polazeći od te činjenice, udžbenici se trebaju analizirati i uporediti jedni s drugima, s nastavnim planovima i programima kao i sa „Zajedničkim evropskim referentnim okvirom za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje“, koji određuje nivoe poznavanja jezika prema jezičkim vještinama koje se trebaju razviti u procesu učenja. Pri analizi sadržaja udžbenika i/ili nastavnog kompleta treba se voditi listom kriterija koja je neizbježna, ona daje osnovu za analizu i utvrđuje pitanja na koja treba odgovoriti prilikom opisa, analize i kritike. Dijelovi u udžbenicima koji podliježu analizi su: didaktički, lingvistički te kultura i civilizacija zemalja njemačkoga govornog područja. Na primjeru četiri udžbenika za njemački jezik za šesti razred osnovne škole dat je prikaz analize udžbenika uz Listu primijenjenih kriterija koji nastavnicima njemačkog jezika može pomoći u odabiru udžbenika za nastavu.

Ključne riječi: analiza udžbenika, nastava njemačkog jezika, lista kriterija

Uvod (problem, cilj i istraživačke metode)

Koncepcije udžbenika kombinuju metode koje prate savremena i aktuelna didaktičko-metodička i lingvistička dostignuća, kao i ona do kojih se došlo naučnim istraživanjima na poljima psihologije, pedagogije, sociologije i drugih naučnih disciplina. Izbor udžbenika za nastavu njemačkog jezika – između njih nekoliko, koji su odobreni od strane Pedagoškog zavoda i Ministarstava obrazovanja – predstavlja izazov za nastavnike. Didaktičari i metodičari koji izvode nastavu i oni koji trebaju odobriti udžbenike za primjenu u nastavi suočavaju se s pitanjima: *Koji udžbenik je adekvatan?* te *Kako prepoznati dobar udžbenik?* Stoga su predmet istraživanja u ovom radu: četiri udžbenika njemačkog jezika za šesti razred (a koji se od 2009. godine primjenjuju u osnovnim školama u BiH¹), *Okvirni nastavni plan i program za osnovne škole u Bosni i Hercegovini*² i (3) *Zajednički evropski referentni okvir za jezike: učenje,*

¹ U daljnjem tekstu umjesto punih naziva za udžbenike koriste se skraćenice od U1 do U4: U1 – Džananović / Hadžimuratović (2009); U2 – Mota / Čoralić (2009); U3 – Preljević et al. (2009); U4 – Maglajlija (2009). Puni nazivi navedeni u *Izvorima*.

² U daljnjem tekstu NPP.

*poučavanje, vrednovanje*³. Cilj istraživanja je da se primjenom metode analize sadržaja, a na osnovu *Liste kriterija*, utvrdi zastupljenost sljedećih sadržaja u udžbenicima: (1) didaktički, (2) lingvistički i (3) sadržaji iz kulture i civilizacije zemalja njemačkoga govornog područja⁴, te komparativnom metodom utvrdi njihova usklađenost s NPP-om i ZEROJ-em. Postavljena hipoteza glasi: očekuje se neujednačena zastupljenost istraživanih dijelova u odabranim udžbenicima i njihova djelimična usklađenost s NPP-om i ZEROJ-em.

Dosadašnja istraživanja i liste kriterija

Tokom 70-ih godina 20. stoljeća počelo se s analizom udžbenika kada se zapravo stvaraju sistemi kriterija koji su bitni za analizu udžbenika. Prvo veliko istraživanje zabilježeno je u djelima *Mannheimer Gutachten 1 i 2*. Prema Engelu i saradnicima (1977) formirana je Komisija za procjenu udžbenika. Analizirano je šesnaest udžbenika njemačkog jezika. Kriteriji za procjenu udžbenika razvrstani su na tri područja: *didaktika, lingvistika i tematika*, a trebala se utvrditi njihova zastupljenost u svim udžbenicima na osnovu sljedećih kriterija: istraženi materijali; ciljevi učenja i metode; struktura udžbenika; primjena udžbenika; vještine; vježbe; govorno-didaktička koncepcija; njemački: tekstovi; fonika; morfologija i sintaksa; leksika; kontrastivnost; tematski podaci o ciljevima; komunikacija, društvo, situacije; geografija kulture, relativizacija kulture, slika Njemačke (up. Engel et al., 1977: 11–19). Carić (1977) je izvršio dijahronijsku analizu udžbenika njemačkog jezika u školama u Srbiji i Crnoj Gori do 1914. god. Kraću listu kriterija daje Eggers (1978: 159) svodeći je na šest grupa: ciljevi učenja i metode; struktura udžbenika; jezičke vještine i vježbe; povezanost s medijima; lingvistički kriteriji i tematski plan. U svakoj grupi postavlja najviše po četiri pitanja. Dobrenov (1987) je izvršila analizu sadržaja udžbenika njemačkog jezika u gimnaziji u Sremskim Karlovcima od njenog osnivanja do kraja Prvoga svjetskog rata, a u drugom radu ona (1988) istražuje i analizira udžbenike njemačkog jezika u novosadskoj gimnaziji također od osnivanja do kraja Prvoga svjetskog rata. Häusler (1992) istražuje udžbenike njemačkog jezika koji su se koristili u pučkim školama između 1780. godine i perioda poslije narodnog preporoda u Hrvatskoj. Prikaz udžbenika daje zajedno s okvirnim razvojem školstva u Hrvatskoj. Jezičko udruženje u radu *Gutachten des Sprachverbandes*, prema Krummu (1994: 26), analizira udžbenike za strane radnike prema kriterijima: da li nastavni materijal podržava obradu kulturnog i identifikacijskog konflikta stranaca, da li su jezičke radnje prilagođene svakodnevnoj stvarnosti stranih radnika, da li se vodilo računa o njihovim potrebama za verbalizacijom i specifičnim uslovima upotrebe jezika, da li je nastavna metoda prilagođena njihovim dotadašnjim iskustvima iz nastave. Za analizu udžbenika Duszenko (1994) daje svoju listu kriterija, koja obuhvata deset područja: cjelokupna koncepcija udžbenika; tekstovi; jezik; teme i sadržaj; vježbe; vještine; gramatika; rječnik; fonetika te kultura i civilizacija. Krumm (1994: 100-105) navodi detaljan katalog kriterija / *Stockholmer Kriterienkatalog*: struktura nastavnog kompleta; forma; usaglašavanje s nastavnim planom; sadržaji vezani za kulturu i civilizaciju; jezik; gramatika; vježbe; učenička perspektiva. Ammer (prema Kast / Neuner, 1994: 31–42) daje pregled sektora kulture i civilizacije koji bi trebali biti zastupljeni u udžbenicima njemačkog jezika i analizira njihovu prisutnost u dvadeset i pet udžbenika njemačkog jezika od 1955. do 1987. godine. Häusler

³ U daljnjem tekstu ZEROJ.

⁴ U daljnjem tekstu *kultura i civilizacija*.

(1997) analizira udžbenik njemačkog jezika iz 1910. godine za drugi i treći razred gimnazije u Hrvatskoj, koji prati previranja tog vremena na polju didaktike stranog jezika u obliku raznolikosti vježbi. Svojim istraživanjem Pehar (1997) obuhvata područje njemačke kulture i civilizacije u udžbenicima njemačkog jezika za osnovnu školu u Hrvatskoj. Hölscher (1997: 48) u listi za provjeru pri analizi udžbenika navodi dvanaest pitanja. Osnovni materijal u istraživanju kod Wegnerove (1999) bili su udžbenici i didaktičko-metodički diskursi za nastavu njemačkog jezika u Engleskoj i Francuskoj u 20. stoljeću. Ona daje pregled nastave stranog jezika u Evropi, analizira didaktičko-metodičke debate i udžbenike stranog jezika. U analizi udžbenika Schmidt (2001: 402–403) daje osnovne tačke za opis i analizu nastavnih kompleta: upotreba nastavnih kompleta u nastavi njemačkog kao stranog jezika; dijelovi nastavnih kompleta i njihova struktura te aspekti didaktičke koncepcije. Pehar (2007) istražuje polje kulture i civilizacije njemačkoga govornog područja i predstavljanje istoga u hrvatskim gimnazijskim udžbenicima u 19. i 20. stoljeću. Za cilj istraživanja postavlja utvrđivanje zastupljenosti *zemljopisnosti* (Pehar, 2007: 10). Predmet istraživanja Radanovićeve (2007) jeste analiza udžbenika njemačkog jezika osnovnih, srednjih državnih i konfesionalnih škola u BiH od 1978. do 1918, prateći NPP-i i godišnji izvještaji škola. Cilj istraživanja je da utvrdi *metode po kojima su sastavljeni udžbenici njemačkog jezika u posmatranom periodu* (Radanović, 2007: 8). Blažević definiše šest tačaka za kriterije uz koje navodi i pitanja: cjelokupna koncepcija; tekstovi; predstavljanje gramatike; jezički fond; vještine; vježbe (2007: 224–225). Analizom hrvatskih udžbenika njemačkog jezika za osnovnu školu od 1950. godine bavi se Petravić (2010), koja određuje kriterije za posredovanje sadržaja iz područja kulture i civilizacije.

Lista kriterija sastavljena za istraživanje u ovom radu sadrži sljedeće:

1. *Didaktika*: (A) ciljevi – da li su postavljeni ciljevi i da li su koncipirani za polaganje završnog ispita?; (B) struktura udžbenika – da li struktura izbjegava monotoniju / šemu i po vrsti teksta i po vrsti vježbi?; (C) primjena udžbenika (samostalno učenje / nastava u razredu) – da li su isplanirani nastavni proces i oblici rada?; (D) jezičke vještine – da li se u procesu učenja razvija vještina slušanja / čitanja / govora / pisanja kroz vježbe?; (E) vježbe u udžbeniku – koje vrste vježbi su zastupljene i da li prate ciljeve učenja?, da li su vježbe aktuelno vezane za učenička interesovanja?; (F) tekstovi u udžbeniku – koje vrste tekstova su zastupljene?, da li su tekstovi po sadržaju aktuelni i prihvatljivi učeničkoj dobi?
2. *Lingvistika*: (A) jezičko-didaktička koncepcija – koje su lingvističke metode / jezičko-didaktičke koncepcije primijenje u udžbeniku?; (B) vježbe u udžbeniku – da li vježbe prate gramatičku / jezičku progresiju?, da li su zastupljene vježbe za fonetiku / ortografiju?; (D) tekstovi u udžbeniku – da li tekstovi prate gramatičku / jezičku progresiju? (E) leksika – da li su riječi objašnjenje slikovno / pojmovno?, postoji li jednojezični / dvojezični rječnik?
3. *Kultura i civilizacija*: (A) podaci o državi – da li su u tekstovima navedeni podaci o zemljama njemačkoga govornog područja?; (B) svakodnevni život – da li se u tekstovima prikazuje svakodnevni život zemalja njemačkoga govornog područja?; (C) umjetnost, nauka i kultura – da li su tekstovi sadržajno obuhvatili umjetnost, nauku i kulturu njemačkoga govornog područja?

Analiza udžbenika prema *Listi kriterija*

Didaktika u U1: (A) Udžbenik nije koncipiran za polaganje završnog ispita i u njemu nisu postavljeni ciljevi. (B) Struktura udžbenika prati određenu šemu: tekst lekcije, vježbe, pregled najvažnijeg sadržaja i gramatike iz te lekcije, ali su vježbe raznolike i popraćene ilustracijama. Tekstovi su: dijalozi, razgovori ili kratke, tematski pripremljene priče. Od književnih tekstova zastupljena je pjesmica *Die Stadt*, koja nema ime autora niti izvor. Uvrštene su i dječije pjesme za pjevanje, bez imena autora. (C) Udžbenik je predviđen za nastavu u razredu, ali u njemu nije isplaniran nastavni proces niti oblici rada. (D) Uvrštene su vježbe za razvijanje vještine slušanja, vještine čitanja, kao i vještine govora. Najmanje su zastupljene vježbe za razvijanje vještine pisanja u procesu učenja. Sljedeće vježbe potiču učenike na kreativno i samostalno pisanje: opisivanje životinja / osoba / stvari, odgovor na e-mail / pismo, napisati kratku priču o sebi. (E) Vježbe zatvorenog karaktera, kao i vježbe poluotvorenog karaktera prevladavaju u ovom udžbeniku. Zastupljene su najvećim dijelom receptivne i reproduktivne vježbe, dok je broj produktivnih vježbi mali. Vježbe su vezane za tekstove i teme koje se obrađuju, ali nisu sve aktuelne. (F) Tekstovi su tematski, prate jezičku i gramatičku progresiju, jednim dijelom aktuelni i vezani za učeničku svakodnevicu. Pored tematskih zastupljena su i tri književna teksta – pjesmice.

Lingvistika u U1: (A) Konceptija udžbenika zasniva se glavnim dijelom na komunikativnoj didaktici, što potvrđuje veliki broj dijaloga, igara i projekata. Udžbenik prati djelimično i kombinovanu metodu u gramatičkom pogledu. Daju se tabelarni pregledi gramatičkih sadržaja, a vježbe su izrazito usmjerene na uvježbavanje gramatičkih sadržaja. Mali broj tekstova i vježbi temelji se na interkulturnoj didaktici. (B) Vježbe u udžbeniku uglavnom prate gramatičku progresiju, ali i nadogradnju te bogaćenje jezičkog fonda. Većinom su fonetske vježbe i vježbe iz ortografije. (C) I gramatička i jezička progresija mogu se primijetiti u tematskim tekstovima, dok pjesmice prate samo jezičku progresiju. (D) Mali broj pojmova iz tekstova ili vježbi objašnjen je slikovno, a pojmova objašnjenja vežu se samo za neke od vježbi uz tekst. Na kraju udžbenika je dvojezični rječnik pojmova.

Kultura i civilizacija u U1: (A) Tekstovi ne sadrže informacije o zemljama njemačkoga govornog područja, izuzetak je nekoliko podataka u dvije lekcije. (B) Veoma je malo detalja iz svakodnevnog života u zemljama njemačkoga govornog područja. (C) U tekstovima se ne prikazuju podaci iz umjetnosti, nauke ili kulture njemačkoga govornog područja, osim pjesmica (ali, kao što je prethodno rečeno, bez navoda o autorima).

Didaktika u U2: (A) Na početku svakog modula jasno su navedeni ciljevi učenja. Oni nisu koncipirani za polaganje završnog ispita, nego za savladavanje jezičkog i gramatičkog sadržaja. (B) Svi moduli su isti po strukturi, ali se monotonija izbjegava uvođenjem različitih vrsta tekstova i vježbi. U dijelu za sporazumijevanje navode se situacije u kojima će se voditi konverzacija. Gramatički sadržaji opisani su maternjim jezikom u drugom dijelu. Treći dio donosi pregled tekstova, igara i pjesama koje su vezane za temu navedenog modula. (C) Udžbenik je namijenjen nastavi u razredu. U naslovu nekih vježbi navedeni su oblici rada. (D) U procesu učenja razvijaju se sve četiri vještine; i u dijelovima za ponavljanje i sistematizaciju nalaze se zadaci za njihovu provjeru kao i test za provjeru jezičkog fonda i gramatike. (E) U udžbeniku su zastupljene vježbe svih tipova. Vježbe prate ciljeve učenja. One su aktuelno vezane za učenička interesovanja i njihovu svakodnevicu, aktiviraju učenike i motivišu za daljnji rad. Pored vježbi udžbenik sadrži nastavne igre, zagonetke, ukrštenice i pjesmice za

pjevanje. (F) Osim tematskih tekstova u udžbeniku se nalaze i autentični tekstovi, koji su po sadržaju aktuelni i prilagođeni učenicima te dobi, izuzev nekih tekstova u dijelu *Dodatak o Bosni i Hercegovini*, koji su leksički i gramatički veoma zahtjevni za učenike na ovom nivou poznavanja njemačkog jezika. Jedan od tih tekstova je npr. tekst o kantonima *Die Zentren der Kantons und ihre Rolle*.

Lingvistika u U2: (A) Vježbe i tekstovi zasnivaju se na audio-vizuelnoj metodi, kombinovana metoda se ogleda u gramatičkim sadržajima; prema komunikativnoj didaktici u prvi plan se stavlja usmena komunikacija, dok se na temeljima interkulturalne didaktike porede kultura i običaji maternjeg područja s njemačkim govornim područjem. Maternji jezik se uvodi za navođenje ciljeva učenja, objašnjavanje gramatike i zadavanje zadataka, kao i za prevođenje. (B) Gramatička i jezička progresija prisutne su u vježbama. Zastupljene su fonetske vježbe kao i ortografske vježbe. (C) Tematski tekstovi prate jezičku i gramatičku progresiju. Ostali tekstovi ne izlaze iz okvira teme uz koju su predstavljani i ne sadrže veliki broj nepoznatih riječi ili gramatičkih sadržaja, tako da ih učenici mogu razumjeti. (D) Veliki je broj slika i grafika, te slikovnih objašnjenja, a veoma malo riječi je objašnjeno pojmovno. Udžbenik ne sadrži rječnik. *Kultura i civilizacija* u U2: (A) Tekstovi sadrže podatke o zemljama njemačkoga govornog područja. (B) Osobe i mjesta koji se navode u tekstovima spadaju u svakodnevicu njemačkoga govornog područja. Tekstovi su upotpunjeni fotografijama. (C) U tekstovima se prenose djelimično i sadržaji iz umjetnosti, nauke i kulture zemalja njemačkoga govornog područja.

Didaktika u U3: (A) Uz svaku lekciju su postavljeni obrazovni nastavni ciljevi, ali nisu koncipirani za polaganje nekoga završnog ispita. (B) Struktura udžbenika se ponavlja kroz lekcije i po vrsti teksta i po vrsti vježbi. (C) Udžbenik je namijenjen za nastavu u razredu. Nastavni proces nije isplaniran. Nisu naznačeni oblici rada za zadatke i vježbe. (D) Vještina slušanja razvija se u procesu učenja u najvećem obimu, a zatim i vještina govora. Vještina čitanja se ne razvija putem vježbi, izuzetak je nekoliko vježbi – pitanja. Vježbe za razvijanje vještine pisanja su u veoma malom broju. (E) Prevladavaju vježbe zatvorenog tipa. Većinom su zastupljene vježbe receptivnog i reproduktivnog karaktera, a malim dijelom vježbe reproduktivno-produktivnog. Vježbe produktivnog karaktera, nisu zastupljene. Vježbe prate po svom sadržaju ciljeve učenja. Govorne vježbe nisu aktuelno vezane za učenička interesovanja i njihovu svakodnevicu. (F) Tekstovi su tematski pripremljeni (stripovi i dječije pjesmice), prihvatljivi učeničkoj dobi, po sadržaju nisu aktuelni, prate jezičku progresiju i rijetko su direktno vezani za učeničku svakodnevicu.

Lingvistika u U3: (A) Jezičko-didaktička koncepcija udžbenika prati audio-vizuelnu, a djelimično direktnu i komunikativnu metodu. (B) Vježbe u udžbeniku prvenstveno prate jezičku progresiju, zatim i gramatičku. Zastupljene su fonetske i ortografske vježbe. (C) Tekstovi su tematski stripovi, koji prate jezičku, ali i gramatičku progresiju. (D) Objašnjenje riječi je uglavnom slikovno, dok je veoma malo pojmovnih objašnjenja. Udžbenik ne sadrži rječnik.

Kultura i civilizacija u U3: (A) Tekstovi ne sadrže podatke o zemljama njemačkoga govornoga područja, izuzev u jednom tekstu. (B) U tekstovima se ne prikazuju karakteristike svakodnevnog života zemalja njemačkoga govornog područja. (C) Dječije njemačke pjesmice su tekstovi iz književnosti.

Didaktika u U4: (A) Na početku svake lekcije postavljeni su ciljevi učenja, koji nisu koncipirani za polaganje završnog ispita. (B) Strukturu udžbenika sačinjava jedanaest lekcija

koje počinju slikom, motivacijskim dijelom i ciljevima učenja. Smjenjuju se vježbe različitih tipova i karaktera, kao i dodatni tekstovi za razvijanje vještine čitanja. U procesu rada razvijaju se različite jezičke vještine. (C) Udžbenik je namijenjen za nastavu u razredu, vezan je velikim brojem tekstova za slušanje, navedeni su različiti oblici rada i nastavne igre. Nastavni proces nije isplaniran. Zastupljena je postupnost u leksici i gramatici. (D) U procesu učenja mogu se razviti sve jezičke vještine. (E) Preovladavaju vježbe zatvorenog tipa, ali ima i nekoliko vježbi otvorenog tipa. Vježbe prate ciljeve učenja te su aktuelno vezane za učenička interesovanja i svakodnevicu. Učenike najviše aktiviraju dijalozi / razgovori po ulogama i nastavne igre. (F) Sve lekcije se zasnivaju na tematskim tekstovima uz koje su uvršteni i književni tekstovi – dječije pjesme. Tekstovi su prilagođeni učeničkoj dobi i aktuelnog su sadržaja.

Lingvistika u U4: (A) Udžbenik velikim dijelom prati koncept komunikativne didaktike, uvode se dijalozi i razgovori o svakodnevici, proces učenja se orijentiše na sadržaje kojima su učenicima okruženi svakodnevno. Jedino rječnik na kraju udžbenika uključuje maternji jezik. Veliki je broj gramatičkih vježbi. (B) Vježbe prate gramatičku i jezičku progresiju. Uvrštene su vježbe za izgovor i ortografske vježbe. (C) Tematski tekstovi prate jezičku progresiju, ali se pridržavaju i postepenog napredovanja u gramatici. (D) Prisutno je slikovno objašnjenje riječi, dok pojmovnog objašnjenja nema. Na kraju udžbenika se nalazi dvojezični rječnik.

Kultura i civilizacija u U4: (A) Samo u posljednjoj lekciji kratko se navode podaci o zemljama njemačkoga govornog područja. (B) Kroz tekstove se učenici upoznaju s porodicom Weber koja živi u Berlinu, ali se ne prikazuje opširnije njihova svakodnevica. (C) Tekstovi ne donose informacije iz umjetnosti, nauke i kulture njemačkoga govornog područja, osim tri dječije pjesme njemačkih autora.

Udžbenici, NPP i ZEROJ

Usvajanjem ZEROJ-a od strane Vijeća Evrope 2001. godine postavljaju se zajedničke osnove za programe učenja stranog jezika u svim zemljama u Evropi na različitim nivoima poznavanja jezika kao i zajednički nivoi kompetencija.

Za analizu navednih udžbenika relevantni su nivoi A1 i djelimično A2 (ZEROJ, 2002: 57).

Nivo A1: U stanju je da razumije i upotrebljava familijarne i svakodnevne izraze, kao i proste rečenice koje mu pomažu da zadovolji neke konkretne potrebe. Zna da predstavi sebe i drugoga i postavlja pitanja o nekoj osobi (npr. o mjestu stanovanja, poznanstvima, imovini) i da odgovara na isti tip pitanja. U stanju je da vodi jednostavnu komunikaciju, ukoliko sagovornik polako i razgovijetno govori i želi da pomogne.

Nivo A2: U stanju je da razumije rečenice izvan konteksta i često upotrebljavane izraze u vezi s djelokrugom njegovih osnovnih aktivnosti (npr. osnovni podaci o sebi i porodici, kupovina, komšiluk, posao). U stanju je da vodi razgovor tokom uobičajenih i običnih poslova, koji se svodi na razmjenu jednostavnih i direktnih informacija o svakodnevnim i poznatim stvarima. U stanju je da jednostavnim izrazima opiše svoje zanimanje, neposredno okruženje i evocira teme koje su u vezi s neposrednim potrebama.

U okviru reformi u osnovnoj školi u BiH od 2003. godine, vezanih za prelazak na devetogodišnje obrazovanje, Stručna komisija Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke BiH uradila je *Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju školu u Federaciji BiH*, koji se orijentiše prema kompetencijama iz ZEROJ-a. Za strani jezik je karakteristično sljedeće:

navedeni su ciljevi i rezultati odgojno-obrazovnog rada, određen nivo poznavanja jezika, planira se razvijanje jezičkih vještina i aktivnosti, daju se didaktičko-metodičke napomene.

Za nastavu njemačkog jezika kao prvoga stranog jezika u šestom razredu, prema NPP-u, planirane su sljedeće teme: škola – nastavni predmeti, raspored časova, vrijeme na satu, slobodno vrijeme, druženje, TV-emisije, grad, seosko imanje, zemlje, narodi, jezici, kupovina odjeće, saobraćaj, prevozna sredstva. Prema ovome U1 ne sadrži dvije teme: druženje i dnevni raspored, ali sadrži sve gramatičke sadržaje planirane u NPP-u. Vježbe i tekstovi u udžbeniku pripremljeni su tako da razvijaju sve četiri jezičke vještine koje su zacrtane u NPP-u i ZEROJ-u za A1. U U2 ne obrađuju se sljedeće teme: grad, seosko imanje, kupovina odjeće, saobraćaj i prevozna sredstva, ali su uvrštene dodatne teme: raspust, opisivanje osoba, rođendan, kod ljekara, zdrava ishrana, plan grada i kućni ljubimci. Gramatički sadržaj izlazi iz programskih okvira. Sve četiri jezičke vještine razvijaju se kroz vježbe i tekstove kako je planirano i NPP-om i ZEROJ-em.

Prema NPP-u za njemački kao drugi strani jezik u šestom razredu trebaju da se obrade sljedeće teme: pozdravljanje, predstavljanje, utvrđivanje nečijeg identiteta, školsko okruženje, članovi porodice, život učenika za vrijeme nastave i odmora, dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba, vremenske prilike, brojevi do sto, kazivanje vremena (puni sat, pola sata), proslava rođendana, seosko imanje, životinje, odlazak na raspust. U U3 nisu zastupljene teme: školsko okruženje, članovi porodice, život učenika za vrijeme nastave i odmora, mjeseci, godišnja doba, odlazak na raspust, ali je sadržaj udžbenika proširen sljedećim temama: opisivanje stvari i osoba, društvene igre, hrana i piće, dijelovi tijela, saobraćaj i prevozna sredstva. Prema gramatičkim sadržajima, udžbenik ne izlazi iz okvira NPP-a. Kroz vježbe u udžbeniku razvijaju se vještine slušanja i govora, dok se vještine pisanja i čitanja ne razvijaju, što nije prema okvirima NPP-a i ZEROJ-a. Tematski i gramatički sadržaj U4 je usklađen s NPP-om. Sve jezičke vještine razvijaju se ravnomjerno kroz tekstove i vježbe prema NPP-u i ZEROJ-u.

Zaključna razmatranja

Ciljevi učenja stranog jezika i nivoi kompetencija definisani u ZEROJ-u reflektuju se na strukturne, sadržajne i konceptijske promjene u NPP-u kao i u udžbenicima koji se koriste u nastavi njemačkog jezika. Udžbenici se trebaju analizirati i uporediti jedni s drugima, s NPP-om kao i sa ZEROJ-em, koji određuje nivoe poznavanja jezika prema jezičkim vještinama. Rezultatima istraživanja potvrđena je postavljena hipoteza o *neujednačenoj zastupljenosti istraživanih dijelova u odabranim udžbenicima i njihovoj djelimičnoj usklađenosti s NPP-om i ZEROJ-em*. U analiziranim udžbenicima prevladava komunikativna didaktika, neki didaktičko-metodički aspekti u gramatičkim i leksičkim sadržajima urađeni su po kombinovanoj, direktnoj i audio-vizuelnoj metodi, dok je interkulturalna didaktika veoma malo zastupljena.

Očekivani naučni doprinos ovog istraživanja reflektuje se u operativno-planskom pravcu, koji nastavnicima njemačkog jezika može olakšati dilemu kod izbora udžbenika za njemački jezik, time što će analizirati udžbenike i prilagoditi ih za upotrebu u nastavi za odgovarajući nivo poznavanja njemačkog jezika. Praktičan doprinos se ogleda u smjernicama – *Listi kriterija* za uspješniju koncepciju budućih udžbenika njemačkog jezika u školama u BiH. Svi navedeni kriteriji pružaju mogućnost za detaljnu analizu udžbenika njemačkog jezika, a metodičari koji žele da provjere djelotvornost udžbenika za određenu ciljnu grupu treba da ih prilagode svom cilju analize, te svedu na jednostavna pitanja.

Literatura – Izvori / Analizirani udžbenici i materijali

1. Džananović, Dž. / Hadžimuratović, E. (2009). *Njemački jezik za 6. razred devetogodišnje osnovne škole – prvi strani jezik*. IP „Svjetlost“, Sarajevo.
2. Maglajlija, Z. (2009). *Njemački jezik za 6. razred devetogodišnje osnovne škole (njemački kao drugi strani jezik)*. Bosanska riječ, Sarajevo.
3. Mota, Đ. / Ćoralić, Z. (2009). *Wir 2. Njemački jezik za 6. razred devetogodišnje osnovne škole, prvi strani jezik*. Klett, Sarajevo.
4. *Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine*. (2004). Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke. Sarajevo.
5. Preljević, V. et al. (2009). *Prima 1. Udžbenik njemačkog jezika za šesti razred devetogodišnje osnovne škole (drugi strani jezik)*. Štamparija „BEMUST“, Sarajevo.
6. Savjet Evrope, izdavač (2002). *Zajednički evropski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*. Prijevod. Podgorica.

Sekundarna literatura

1. Blažević, N. (2007). *Grundlagen der Didaktik und Methodik des Unterrichts deutsch als Fremdsprache*. Filozofski fakultet, Rijeka.
2. Carić, Ž. (1977). *Udžbenici njemačkog jezika u Srbiji i Crnoj Gori do 1914. god.* (disertacija), Beograd.
3. Dobrenov, M. (1987). *Udžbenici za njemački jezik u karlovačkoj gimnaziji od njenog osnivanja do kraja I svjetskog rata*. U: *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnost*, sveska 8. Novi Sad, 343–382.
4. Dobrenov, M. (1988). *Udžbenici za njemački jezik u novosadskoj gimnaziji od osnivanja do kraja I svjetskog rata*. U: *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnost*, sveska 9. Novi Sad, 365–399.
5. Duszenko, M. (1994). *Lehrwerkanalyse. Fernstudieneinheit*. Lengenscheidt, Berlin
6. Eggers, D. (1978). *Übungen zur Didaktik des Deutschen als Fremdsprache*. Arbeitskreis Deutsch als Fremdsprache beim DAAD (Materialien Deutsch als Fremdsprache 11).
7. Engel, U. et. al. (1977). *Mannheimer Gutachten zu ausgewählten Lehrwerken Deutsch als Fremdsprache*. Groos, Heidelberg.
8. Engel, U. et. al. (1979). *Mannheimer Gutachten zu ausgewählten Lehrwerken Deutsch als Fremdsprache. Band 2*. Groos, Heidelberg.
9. Häusler, M. (1992). *Udžbenici njemačkog jezika u Hrvatskoj 18. stoljeća (magistarski rad)*. Zagreb.
10. Häusler, M. (1997). *Vom Bildungswert des Deutschlernens. Analyse des Lehrbuchs für Gymnasien von G. Šamšalović*. U: *Zagreber Germanistische Beiträge*. Zagreb, 157–184.
11. Hölscher, P. / Rabitsch, E. (1997). *Methoden-Baukasten. Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*. Cornelsen Scriptor, Frankfurt am Main.
12. Kast, B. / Neuner, G., Hrsg. (1994). *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Langenscheidt, München.

13. Krumm, H.-J. (1994). *Stockholmer Kriterienkatalog. U: Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Langenscheidt, München.
14. Pehar, M. (1997). *Elementi kulture Njemačke, Švicarske i Austrije u udžbenicima njemačkog jezika za osnovnu školu (magistarski rad)*. Filozofski fakultet, Zagreb.
15. Pehar, M. (2007). *Slika zemalja njemačkog govornog prostora u hrvatskim udžbenicima njemačkoga jezika 19. i 20. stoljeća (doktorski rad)*. Sveučilište u Zadru, Zadar.
16. Petravić, A. (2010). *Udžbenik stranog jezika kao mjesto susreta kultura Slike stranoga i vlastitoga u hrvatskim udžbenicima njemačkog jezika*. Školska knjiga / Učiteljski fakultet, Zagreb.
17. Radanović, S. (2007). *Udžbenici njemačkog jezika u Bosni i Hercegovini od 1978–1918 godine (doktorska disertacija)*. Filozofski fakultet, Banja Luka.
18. Schmidt, R. (2001). *Lehrwerkanalyse. U: Einführung in die Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache mit Videobeispielen*, Bd. 2. Schneider Verlag Hohengehren GmbH, Baltmannsweiler.
19. Wegner, A. (1999). *100 Jahre Deutsch als Fremdsprache in Frankreich und England. Eine vergleichende Studie von Methoden, Inhalten und Zielen*. München.

CHALLENGES AND TRENDS IN SELECTING THE DEPARTMENT FOR APPLICATION IN GERMAN LANGUAGE TEACHING ON THE BASIS OF ANALYSIS OF CONTENTS ACCORDING TO THE LIST OF CRITERIA

Abstract

In the development of textbooks for German language, the contents are combined to enrich the language base, mastering the grammatical structures, as well as introducing the culture and civilization of the German speaking area and intercultural contents. Textbooks are accompanied by new, contemporary and current concepts that have emerged in linguistic and scientific research in the fields of psychology of education, pedagogy, sociology, and other scientific disciplines. All these linguistic and scientific achievements of didactics and methodology of teaching foreign languages are also being combined in the creation of new textbooks. Textbooks should be in line with curricula and approved by the Pedagogical institute for teaching, but two or more textbooks in the same class are issued in parallel, so teachers have to decide which of them to apply for teaching. Starting from this, the textbooks should be analyzed and compared with each other, with curricula and programs as well as with the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Evaluation, which determines the level of knowledge of languages according to the language skills to be developed in the process learning. When analyzing the contents of a textbook and / or a tutorial, it should be guided by a list of criteria that is inevitable, it provides the basis for the analysis and identifies the questions to be answered when describing, analyzing and critique. Parts in textbooks subject to analysis are: didactic, linguistic and culture and civilization of the German speaking countries. In the example of four textbooks for the German language for the sixth grade of elementary school, it is presented a textbook analysis along with a List of Applied Criteria that German language teachers can assist in selecting teaching textbooks.

Key words: textbook analysis, German language teaching, criteria list